

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה (כב, ה) את האיסור לגבר ללבוש שמלת אשה, ולאשה ללבוש כלי איש: "לא־יִהְיֶה כְּלִי־גִבֹר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבֹּשׁ גִּבֹר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה". כאשר אונקלוס תרגם את הפסוק, תרגם אותו כפשוטו. לעומת זאת **בתרגום יונתן** (שם) פירש ביחס לאיסור האשה ללבוש כלי גבר, שיש איסור על אשה ללבוש ציצית ותפילין. החיד"א (ברכי יוסף יו"ד קפב) הקשה על דבריו, שהרי הגמרא במסכת עירובין (צ"ע"א) כותבת, שמיכל בתו של שאול הניחה תפילין, ולא מסתבר שעברה על איסור דאורייתא.

א. **החיד"א** (שם) יישב, שהתרגום צועד בשיטת הפסיקתא, שחכמים אכן מיחו במיכל שהניחה תפילין, ולטענתו מיחו בה מסיבה זו. ב. **הלבוש** (או"ח יז, ב) יישב, שטעם איסור לבישת כלי גבר הוא מחשש לטשטוש המין, טשטוש הגורם לזנות. ואילו בת מלך כולם מכירים, ולכן האיסור לא חל עליה. ג. **המהר"ם שיק** (יו"ד קעג) יישב על פי דברי הט"ז שנראה להלן, שהאיסור הוא רק כאשר אשה לובשת בגדי גבר ליופי וכדומה, ואילו מיכל לבשה תפילין רק לשם קיום המצווה. ובלשונו:

"ולכאורה הבאתי ראיה לשיטת הט"ז וסייעתו, מהא דאמרין בעירובין ריש פרק המוציא תפילין, דמיכל בת שאול הייתה מנחת תפילין, ואשתו של יונה הייתה לבושה ציצית, ולא מיחו בהן חכמים. וקשה, הלוא כתיב לא יהיה כלי גבר על אשה, והתרגום יונתן שם כתב שזה באמת כוונת הקרא, דלא יילבשו תפילין וציצית, ולהנ"ל אתי שפיר לפי דעת הט"ז, משום דהם לא עשו זאת לנוי, ולכן שפיר מניחות."

בעקבות התורה הכותבת על איסור 'לא ילבש', נעסוק השבוע בסוגיה זו. נראה את הדיון מה כלול באיסור, והאם הדברים הכלולים באיסור עלולים להשתנות במהלך הדורות. כמו כן נראה, האם המשנה פרט אחד מלבושו ועדיין ניכר שהוא גבר (או אשה המשנה פריט אחד), גם עובר על איסור זה, מה דין הלוש פריט מפני הקור, והאם בחג פורים, בו נהוג להתחפש, יש חריגה לכלל זה.

לא ילבש

כאמור, מהפסוק דורשת הגמרא במסכת נזיר (נט ע"א), שיש איסור על גבר ללבוש בגדי אשה. אלא, שנחלקו באיזה מקרה מדובר: א. תנא קמא סבר, שכיוון שהפסוק מדגיש בסוף דבריו כי "תוֹעֵבָה יִקְרָא אֶל־הַיָּדָא כְּלִי־עֵשָׂה אֱלֹהִים", יש לפרש שהאיסור להתלבש כאשה שייך רק במקרה בו הוא מביא לידי תועבה, דהיינו מקרה בו אדם לובש בגדי נשים, ומתערבב עם הנשים - דבר הגורם לזנות. כתוצאה מכך פירש, שהמעביר שער בית השחי או בית הערוה, דבר שעל כל פנים בעבר היה רק דרך הנשים, עובר רק על גזירת חכמים שאין להידמות לאשה ולא על איסור דאורייתא, שכן גילוח במקומות נסתרים, לא יוביל לערבוב גברים ונשים.

ב. רבי יוחנן חלק, וסבר בעקבות תנא אחר, שגם במקרה בו אין חשש לערבוב בין גברים לנשים, יש איסור דאורייתא ללבוש בגדי נשים. נראה שלשיטתו, כבר העובדה שגבר מתלבש כמו אשה או להפך, היא תועבה. משום כך להבנתו, יש איסור דאורייתא לגבר לגלח שער בית השחי או הערוה, למרות שגילוח זה אינו ניכר ולא גורם לערבוב. לכאורה כשיטתו צועד רבי אליעזר בן יעקב, הסובר שיש איסור דאורייתא על אשה לשאת כלי נשק, למרות שבאופן לבישה זו, לא נוצר ערבוב. ובלשון הגמרא:

"אמר רבי יוחנן: המעביר בית השחי ובית הערוה - לוקה משום לא ילבש גבר שמלת אשה... הוא דאמר כי האי תנא, דתניא: המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה עובר משום לא ילבש גבר שמלת אשה. ותנא קמא מיבעי ליה לכדתניא: לא יהיה כלי גבר על אשה, מאי תלמוד לומר? אם שלא ילבש איש שמלת אשה ואשה שמלת איש, הרי כבר נאמר תועבה היא, ואין כאן תועבה. אלא, שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים, ואשה שמלת איש ותשב בין האנשים."

כיצד נפסק? א. **הרי"ף** (מכות ד ע"א בדה"ר) פסק כרבי יוחנן, שהאיסור הוא רק כאשר יש ערבוב בין המינים, ולכן דחה דברי רבי אליעזר בן יעקב. ב. **הסמ"ג** (לאוין ס') פסק כתנא קמא שגילוח אסור מדאורייתא, ולכן פסק כרבי אליעזר בן יעקב, שנשיאת נשק אסורה מדאורייתא. ג. **הרמב"ם** (עבודה זרה יב, ט) צעד בגישה שונה, וסבר שהלכה כרבי יוחנן, שהסרת שיער אסורה רק מדרבנן, ובכל זאת נשיאת נשק אסורה מדאורייתא. ונימקו בשיטתו, שהעיקר הוא התועבה ולא הערבוב, ורק בשינוי חיצוני יש תועבה.

לכאורה, השלכה למחלוקתם תהיה, האם מותר לגבר לשים פריט לבוש נשי אחד, באופן שעדיין ניכר מינו; לפי הרי"ף הסובר שהאיסור הוא מחשש ערבוב בין הנשים, במקרה זה אין חשש לערבוב, ולכן מותר. לפי הסמ"ג שיש איסור גם ללא חשש ערבוב, גם לבישת פריט אחד נאסר. כך פסק גם הרמב"ם, שכן כאמור לשיטתו כל שינוי חיצוני יש בו תועבה, גם אם אין חשש לערבוב. כדבריו פסקו להלכה גם **הבית יוסף** (יו"ד קפב), **הרמ"א** (שם, ה) ובעקבותיהם האחרונים, ולכן כפי שנראה להלן, כאשר דנו האחרונים במציאת צדדי היתר ללבישת בגדי נשים בפורים, לא צירפו כסעיף להקל את העובדה שמדובר בשינוי פריט אחד.

במקום צער

לכאורה, קיימת סתירה לגמרא האוסרת לגבר לגלח את שער בית השחי, מהמשך הגמרא, שהתקשו הראשונים בפירושה; **מצד אחד**, הגמרא כותבת בשם רב, שמותר לאדם לגלח אפילו את שער בית השחי במספריים כעין תער. **מצד שני**, כאשר שאל את רבי חייא, האם מותר לגלח את שיער בית השחי כאשר הוא מצער אותו, השיב לו שאסור, שכן כאשר השיער כבר מתחיל לצער, הוא גדול מאוד ונושר מאליו. ומדוע אסור? והרי ניתן לגלחו במספריים כעין תער! נחלקו הראשונים ביישוב הקושיה:

א. **התוספות** (ד"ה בעי) כתבו, שכאשר רב שאל את רבי חייא האם מותר לגלח את שער, שאל האם מותר לגלח בתער ממש, ולא רק במספריים כעין תער. על כך השיב, שכיוון שהשיער נושר מאליו, אין היתר לגלח בתער ולעבור על איסור 'לא ילבש'. מדבריהם הסיקו **הב"ח** (יו"ד קפב, ה) ו**הט"ז** (שם, ד) שבמקום קור, מותר לאשה ללבוש מעיל גבר (וכן להפך), למרות איסור לא ילבש, שכן רבי חייא לא הקל להתגלח בתער רק בגלל שהשער נשר מאליו, משמע שאם לא היה נושר, הצער היה מאפשר לגלח בתער. וטעם הדבר, שהאיסור לא ילבש שייך רק במקום שמתכוונים ליופי וכדומה, ולא כאשר הלבישה מחמת צער. ובלשון הב"ח:

"אלמא מדשני ליה רבי חייא גבול יש לו ואינו מצטער, דאם עושה כך כדי להנצל מהצער אין שם איסור כלל, אפילו מדרבנן

אף על פי שהוא יפוי, כיוון שאינו עושה כן לשם יפוי. ומכאן הוכיחו התוספות בפרק שני נזירים דמותר לראות במראה כשמסתפר בעצמו כדי שלא יחבול בעצמו, וכך היה אומר הר"ף, שרבו ה"ר שמואל מאייבר"א היה מסתפר במראה. והיינו טעמא, דאיסור מראה משום לא ילבש גבר שמלת אשה, ואינו אסור כי אם להתדמות לאשה לנוי ויפוי ולהתקשט.¹

ב. **בעל הלכות גדולות** (מובא בתוספות) חלק וסבר, שיש מחלוקת בין רב לרבי חייא, וכאשר רב שואל את רבי חייא האם מותר לגלח את שיער בית השחי, כוונתו לשאול האם אפשר להסירו במספריים כעין תער במקום צער, ובכל זאת רבי חייא אסר, שכן השיער נושר מאליו כאשר הוא גדל, ואין צורך בהסרה. נמצא שלפי הבנה זו, אין ראייה שבמקום צער כאשר אין ברירה מותר לגלח אפילו בתער כמו אשה, ולעבור על איסור לא ילבש, וההיתר הוא רק במספריים כעין תער במקום בו אי אפשר אחרת.

כך פסק גם **חכמת אדם** (כלל צ, הע' עד) שחלק על הב"ח, וסבר שגם התוספות יודו שאין ללבוש בגד נשים במקום צער הקור. וחילק, שרק דבר הנעשה במהותו ליפוי, כמו הסרת שיער בתער, אם הוא נעשה שלא לשם יפוי אלא מחמת הצער, אז הוא מותר. בגד לעומת זאת, נלבש קודם כל כדי לכסות את הגוף, ולכן אין משמעות לכך שמטרת הלבשה היא הקור ולא לשם יפוי. עיקרון דומה כתב **הרב משה פיינשטיין** (או"ח ד, עה), שאין להתיר לנשים ביישובים סמוכים גדר הזקוקים לנשק, לשאת נשק (אלא אם כן כמובן אין ברירה ויש בכך פיקוח נפש), ולטעון שאין איסור 'לא ילבש' כיוון שהדבר נעשה מחמת צער, שכן איסור נשיאת נשק לאשה הוא לא מחמת היופי שבכך, אלא כי כך דרך הגברים (וסבר שגם הב"ח יודה לכך, ורק בגדים, שענינם גם יפוי, לשיטתו מותרים ללבישה במקום קור).

שינוי המנהג

עם זאת, יש להעיר, שייתכן שחלק מהדברים שנאסרו בזמן הגמרא משום 'לא ילבש', בזמן הזה יהיו מותרים. הגאונים כתבו, ובעקבותיהם הרמב"ם והשולחן ערוך, שאין לבושים קבועים הנאסרים משום 'לא ילבש', אלא הכל לפי מנהג הזמן והמקום. משום כך ולדוגמא, פסק **הרב עובדיה** (יביע אומר י"ד ו, יד) שאין איסור 'לא ילבש' לנשים ללכת בזמן הזה עם מכסיות, שכן מדובר בפריט לבוש שפשט בין הנשים. על בסיס אותו עיקרון, נראה שאין איסור לגבר ללבוש עגיל בזמן הזה, שכן מדובר בדבר יחסית נפוץ.

לא ילבש בפורים

בחג הפורים, נהוג להתחפש, מנהג שיש לו מספר הסברים. יש שכתבו, שהסיבה לכך שחלק מהמוטיב של המגילה הוא 'נהפוך הוא', ולכן גם הופכים את הלבושים ומתחפשים. יש שכתבו, שמתחפשים כדי שהאביונים, שנותנים להם מעות בפורים, לא יזהו מי נותן המתנה, וכך לא יתביישו. ויש שכתבו שהתחפושת היא רמז להשגחת ה' שהייתה בהסתרה במגילה.

אולם, חלק ממנהג התחפושות, הוביל לעיתים גם למקומות שנראים בעייתיים מבחינה הלכתית. **המהר"י מינץ** (ס' טו) העיד, שמנהג מקומו שגברים לבושים תחפושות המכסות את הפנים, המשמשות כלבוש נשים, ועל אף שלכאורה יש בכך איסור 'לא ילבש', בכל זאת אין מוחה בהם. כיוון שכן, ובעקבות מנהג אשכנז שגון פעמים רבות על מנהגים, טרח המהר"י מינץ ליישב:

אפשרות ראשונה ליישב, שבעצם אין כאן איסור לא ילבש, שכן מסיכות אלו לא מיוחדות דווקא לנשים, אלא משמשות כלבוש גברים ונשים כאחד, ומוכח בגמרא בנדרים (מט ע"ב) שבמקרה מעין זה, אין איסור 'לא ילבש'. **אפשרות שניה**, אמנם יש בכך איסור, אך כשם שבפורים רוח המנהג לגזול אחד מהשני, ובית דין לא מזמנים את הגזלנים לדין שכן זה נעשה משום שמחת פורים, הוא הדין שמותר ללבוש את הפרצופים משום שמחת פורים. ובלשון **הרמ"א** שהביא את דבריו בדרכי משה (או"ח תרצו, ה):

"כתב מהר"י מינץ על דבר לבישת הפרצופין שנוהגין בפורים, אם יש לחוש בזה משום לא ילבש גבר שמלת אשה, והמנהג פשוט ואין מוחה. והאריך בתשובה למצוא היתר לדבר, משום דמאחר דאיש ואשה שוין בו, לא שייך משום לא ילבש. ותו דנמצא על הבחורים שחוטפין בפורים אין בו משום גזל ואין להזמין לדין על זה... הרי כתב דמשום שמחת פורים ליכא למיחש לאיסור לא תגזול, הכי נמי בנדון דידן שמתנכרין בפרצופין לשם שמחת פורים ליכא למיחש לאיסור לא ילבש."

הרמ"א (תרצו, ח), שגם פסק את המנהג שהביא המהר"י מינץ להלכה, הביא טעם נוסף, המבוסס על הלכות כלאים. הגמרא במסכת בבא קמא (ק"ג ע"ב) כותבת, שאין איסור ללבוש בגדי כלאים, על מנת שלא יצטרכו לשלם מכס בגבול (במקרה בו מותר שלא לשלם, כגון במכס הלוקח כספים באופן שרירותי), או כדי להסתיר היותם יהודים. אם כן גם במקרה זה, כיוון שאין כוונה ללבוש דבר איסור כלבוש ממש, אלא רק כפריט המכסה ומסתיר, אין בכך איסור לא ילבש. בדומה לכך כתב המהר"י מינץ, שהביא ראייה מהגמרא שראינו לעיל, המתירה לגבר להסתכל במראה במקרה בו כוונת ההסתכלות להינצל מהגוי, ולא לשם הנאה.

דברי האוסרים

אחרונים רבים דחו דברי המהר"י מינץ והרמ"א, וראייתיהם:

א. **הב"ח** (יו"ד קפב, ה) דחה את הראייה שבית דין מתירים איסור גזל בפורים, שכן בדיני ממונות, אם הקהל נותן לבית דין סמכות, הוא יכול להחליט שהוא מפקיר את ממון בני העיר, וממילא הם יכולים לפסוק שבפורים בעקבות מנהג הקהילה, המזיק ממון לחברו פטור מתשלומים. לעומת זאת, אין היתר לבית דין לפסוק שהוא מתיר דיני איסורים, וממילא ההשוואה אינה נכונה. כך הביא גם **החיד"א** (שו"ת ברכה שם), שהוסיף שאמנם אם מדובר בלבוש השייך גם לגברים וגם לנשים, אין בלבישתו איסור.

ב. **הכנסת הגדולה** (או"ח תרצה, ד) דחה את הראייה מהסתכלות במראה, וכן מהעברת כלאים במכס, שכן במקרים אלו מדובר במקום צער, ולעיתים במקום צער ישנם היתרים מסוימים, ואילו בפורים מדובר במקום שמחה. מה עוד, שבמקרים אלו אין מטרת המעשה להידמות לנשים, אלא ההידמות נעשית כדרך אגב, מה שאין כן במקרה של פורים שזו ממש מטרת הלבשה. כך נקט גם **הרב עובדיה** (יחזק דעת ה, נ), שהביא גם הוא את תשובת הרמב"ם, האוסר על גברים להתלבש כנשים בשמחת חתונה.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...¹

¹ מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף? מוזמן במייל: tora2338@gmail.com או בערוץ הוואטסאפ 'הלכה בפרשה'.